

Sorkuntza

Etxea eta etxeakoak euskal literaturan

Zatien hautatzailea:
DANIEL LANDART

AITZIN-SOLASA

Etxean berean sortuak garenok —lehenago kasik denak bezala— gure sortetxearentzat atxikimendu berezi bat badaukagula, dudarik ez! Oroitzapenik hunkigarrienak han kokatzen baititugu... Gainera, etxearen izenaz deitzen baigintuzten!

Ospitaleetan edo kliniketan mundura etorri direnek ere berdin maite dute beren etxea. Eta belaunaldiz belaunaldi, jende gehienen amets lehena ez ote da, hain zuzen, bakoitzak bere etxea ukan dezan? Horrek ederki frogatzen baitu etxearen garrantzia.

Euskal Herrian, zorionez, baditugu etxe eta baserri arras ongi artatuak, gusturekin zaharberrituak, gain gainetik apainduak. Ikusten ditugu ere, noiz behinka, ez hain itxura onekoak, abandonatuak, erdi lurrera eroriak... Baina orokorrean, aurpegi ederra dute, ederra, gure etxeek!

Etxe horietan, etxeakoak ere badira... Funtsean, etxeakoek dute etxea egiten. Etxekoek etxeari arima ematen. Arima eta gorputza. Etxekoak nolako, etxea halako.

Oroiturik, ene haurtzaroa kontatzen nuen *Aihen ahula* liburuan etxea eta etxeakoak xeheki aipatzen nituela, jakin nahi izan dut beste euskal idazleek zer zioten gai honetaz. Gogora etorri zaizkit irakurriak nituen zenbait liburu, entzunak nituen bertsoak... Eskertzen ditut ere aholku bat edo beste eman didatenak.

Haur denborako oroitzapen goxoak ala dorpeak gogoratzuz, kezka larriak aipatuz, beldurrak eta urrakoak lañoki aitortuz, idazle bakoitzak, bere moldean, besteak agertzen ez duen zerbait eskaintzen du. Hautatu ditudan zatiak, errealitate hutsean oinarrituak edo fikziozkoak, batetik bestera arras desberdinak dira. Horrela, hobeki ulertzen ahal dugu jendeak duen atxikimendua bere sortetxearentzat edota eraiki duenarentzat, jakiten dugu ere etxeakoak eta ohiturak nolakoak ziren.

Hona hemen, bi hitzez, idazleek berek eman argitasun batzuk liburuan zehar aurkituko dituzuenak:

Etxearen itxuraz. —**Dirassar:** “Ene sortetxea, Iriberria. Berria ize-
nez, bainan untsa xaharra izanez... Etxe kankaila zabal bat”. **Elizanbu-
ru:** “Etxe ttikitto aitzin xuri bat”. **Etchepare:** “Etxe apal bat genuen,
lastoz estalia, bi ixurkirekin; sahetsak beltz, ihia abere ongariarekin
gogortuz eginak. Barneak nola zituen, bazuenetz ere bihirik, ez nakike
erraiteko”. **Etxezaharreta:** “*Martin-Beltzenia*, Hazparne Urkoiko etxe
bat, XIX. mende hastapeneko Elizaren eskola bat, parte erre zena behin,
ene aitamek alokairutan hartu zutena. Ondorioz bazuen «barne erre»
izeneko bazter ilun, ezezagun eta piska bat beldurgarria. Beste etxeeta-
rik, laborarienetarik, aski ezberdina zen”.

Etxearen kokalekuaz. — **Camino:** “Gure etxetik herrira (eta beraz
eskolara eta elizara), oren baten bidea nonbaitan. Autoz ibiltzeko bidea
doi-doi 1962an ideki zuten”. **Davant:** “Etxea mendi mazela batean
dago, arrokan finkatua, haritz eta leizarren artean, hego-mendebalari
begira, Zabalaina sortetxetik berrehun bat metrotan. Hemen zinez eki-
begia dugu, toki eguzkitsua”. **Etchepare-Landerretche:** “Elizaren ingu-
ruan, laupabost mendiren xolan den ordokian, etxe andana bat bazen,
elgarri kontra abantxu, ardi multxo bat bezala bere artzaina erdian”.
Iratzeder: “Martikotenea gure bizitegiko atea karrika ttipira zen za-
baltzen; zer karrika! Gaineko aldetik itsasora zoan, peko aldetik Larrun
mendia zuen ageri”. **Landart:** “Zilo batean gordea, gure etxaldea Do-
noztiriko azkena. Autoz ezin da urrunago joan”. **Taberna:** “Handik
beheiti dena malda, eta hor, ezker-eskuin, etxeak, bakarka edo multzo-
ka, ibaiaren arrimuan luzatzen den trenbide zaharreraino”.

Etxearen inguruaz. — **Arrossagaray:** “Sagar, udare, aran, mertxiken
artean, eman zaituzte behin bizkarño batean, inguruak ordoki, mendiak
aldean”. **M. Etchamendy:** “Gure etxaldea mendi ederrez inguratua zen.
Primaderan goizik abiatzen ziren abereak mendi bazterretan gora.

Lehen loreak agertzean haiek ere ohartzen ziren. Iduri zuten ni bezain kurios zirela hea non zer ikusiko zuten. [...] Etxe bazterretako pentze, alor, sasuxka, edo etxola bazterretako denborak arras maite nituen». **Ezponda:** «Gero segidan joan bainintzen etxe azpiko landara, hau ere ezin da gehiago landa batekin konpara, ez da oraino oihana bainan gotortua dagon xara, lehengo gure uzta lekua orai basurde ganbara».

Aitaz. — **Amuriza:** «Aita nuen nik umoretsua, inoiz geza ta gazia, harek agertu zidan bidea, baitzen bertsoz ikasia. [...] Zu, aita, zinen hain on niretzat, ez gogorra baizik guri». **Etchepare:** «Aitaren beldur gaitza nuen. Behatza ere ez nintzaion ausarta. Hain barna ukan dut zainetan, ttipidanik, aitaren alderateko beldur hori non, gizondu eta, jarraiki baitzait, halako uzkur eta, zer nahitara abia nendin, huts egiteko ikara bat jauzarazten zidala. Haur zotz izanagatik, jotzen ote ninduenez? Bali-teke, baina ez dut gogoan». **Erdozaintzi-Etxart:** “Utzi nintikan ene etxeakoak: ene aita nigarretan, lagundu baininduen bideberriko xehele-taraino, lagundu ixil-ixila bide berriraino, bihotzean gordez bere pena izigarria. Ene aita gaixoa, bere gizon bihotzarekin, iduri hetsia eta hain baitzuen zabal! Iduri gogorra eta hain baitzuen beroa! Aitaren bihotza bere semeentzat!».

Amaz. Duhau: «Beti ongi egiterat ekarria. Omere handia bertzalde. Zazpi haur ukanik, ama izaiteko sortua zela zirudien». **Eñaut Etxamendi:** «Ama zendu zelarik, gure etxea gelditu zen harri erhauntsi ukan mahastia bezala. Gaztetxoa izanikan ere senditu nuen familia apurtzerat zoala. Aita osoki desegina zen». **Iratzeder:** «Begotarte pollitekoa nuen ama eta begi urdinekoa. Ez zen sekulan haserretzen, bainan ez zuen bihozkeriarik: erran daiteke ezti eta amultsu bezain buruz hotza zela, ona bezain nahikunde azkarrekoa. Ixila zen eta gauzak beti alde onetik hartzen zituen, berak zioena: «Pegar guziek bi gider; alde onetik hartu behar»... **Landart:** «Ama, Kattalin Urruty, zuhurtziaz bete emazte paregabea». **Uztapide:** «Ama on hutsa zen. Berak titia emandako umei nola kalte egingo zien, ba? Kontseilu onak ematen bai saiatu oi zen hura”.

Haurrideez. — **Camino:** «Gure familia, zinez nasaia da! Hamar haurride esposatuek hazi dituzte 51 haur; horietarik 45 badira familiatuak! Dena den, iloba ttipiak kondatuz 250-etara heltzen gira aise!». **Mattin Etchamendy:** “Etxean baginen haurride multxo bat, hiru arreba eta hiru anaia, ni seigarrena nintzan, ni baino gazteagoa «arreba ttipia» erraiten niona Maite zen”.

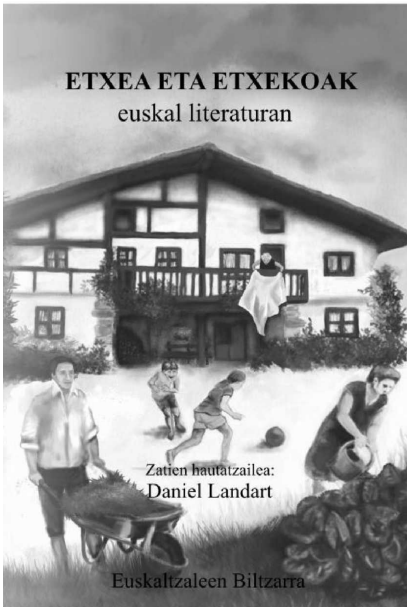
Segitzen ahalko nuke luzaz idazle bakoitzak aipatzen duen zerbait berezi argitan ezartzen: “Begiratzen dut gogoan etxe barneko usaina, amak goizik egin salda” (I. Borda), edo “Aitak eta amak utzi daukute altxor bat ezin estimatzukoa: amodioa, kuraia, fedea” (J. Camino). Batzuek, manera arinago batean, beren txakurren izenak ezagutzera ematen dizkigute: *Kaxtor, Garddien, Berger, Xari, Negro, Txuri, Labrit...*; baten batek ez du ahanzten baserrietan uliak badirela “euli pilo bat” (J. Sagastizabal), beste batek aitortzen digu zergatik etxeo erlanda agurtzen duen (M. Lanathua); jakiten dugu ere etxearen “salbatzeko” intxaurrondoaren suntsitzeak nolako goibeltasuna sortu zuen (P. Jorajuria), Xalbadorek aldiz bere sortetxeaz hauxe ziola: “Dudalarik zerbait pena, zu zaitut lagun lehena, ihes leku hoberena”!

Hautaketa honetan, literatura zatiak agertzen ditut hirurogeita bi idazleak alfabetikoki zerrendatuz eta liburuaren erreferentzia emanez. Bertsoak beren osotasunean dira. Prosa delarik aldiz, batzuetan kapitulu osoak laburtu ditut eta pixka bat moldatu, zati hautatuak osotasun bat ukan dezan. Bortxatua izan naiz beraz, lerro batzuren bazterrestea, baina ahal zelarik, idazleari baimena eskatuz.

Izenburuei dagokienez, liburuetan zeudenak errespetatu ditut bertso guzientzat eta prosazko zenbaitentzat. Batzuetan, nihaurek hautatu ditut zati bakoitzean aurkitu esaldi baten arabera. Eñaut Etxamendik aldiz, berak eman dio titulu berria, etxearen segidarentzat emaztea baitezpadakoa dela azpimarratuz.

Ortografia aldetik, neurri batean, gaurkotu dut, Iparraldeko ñabar-dura batzuk atxikiz, niretzat, adibidez gaixoa eta gaizoa edo xaharra eta zaharra hitzek ez baitute arras sendimendu bera adierazten... Bestalde, iduritzen zait irakurtzen doi bat ohitua denak ez duela zailtasunik aurkituko, hizki bat goiti beheiti... Euskaltzainek ere, agian ez didate harri-rik botako, Euskara Batuaren legeak ez zorrozki segiturik. Bestalde, ikusiko duzuen bezala, J.-B. Orpustanen idazkera hitzez-hitz errespetatu dut, berak horrela nahi baitzuen.

Etxea eta etxeokoak bilduma honen prestatzen sekulako atsegina hartu dut. Aspalditik etxean ditudan liburuak berriro irakurriz, beren sendimenduen hobeki barnatzeko eta gozatzeko parada ederra eskaini didate idazleek. Bihotzaren erditik eskertzen ditut. Gainera, XX. mendeko idazle gehienek elestatzeko zoriona ukan dut. Ez naiz beraz hunki-

Euskaltzaleen Biltzarrak
2015ean argitaratutako
liburuaren azala.

tuago baizik gelditzen. Eta nahi nuke lan honetan agertzen den zati hautatu bakoitzaren idazlearen liburua osoki irakur dezazuen.

Beste idazle batzuk aldiz harriturik geldituko dira ez ditudalakoz batere aipatzen. Ez dut segurki nahitara egin, baizik eta memoria eska-sez edo ezjakintasunez. Barkamendu galdetzen diet.

Lan honek Iparraldeko idazleei bereziki ematen die lehentasuna eta hastapen bat bezala kontsideratzekoa da. Merezi luke emendatua izan dadin, zeren badakit gai eder hau tratatzen duten beste anitz bertso eta prosa zati badituela gure euskal literaturak. Ni baino jantziago batek Antologia sakonago bat apailatzen balu, hobe segur.

Gai bihotz altxagarria, gai minbera, gai zabala, gai betierekoa: **Etxea eta etxeakoak!**

*Daniel LANDART
Uztaritzen, 2008an hasirik,
geroztik denbora pasa ttuku-ttuku
osatua 2015a arte.*

Txomin AGIRRE

ZABALETA BASERRIA

Gogordopeko zelaitxo batean, garo* meta handi batzuen aurrean, soro eder narotuz* inguratutik, bene-benetako patxadan zegoen Zabaleta baserria. Bere alboetan, amari gonetatik eutsika* dauden haurtxoak bezala, etxe nagusiari lotuta, bestetxo bi ageri ziren: bata ogi edo artoa erretzeko labea, bestea abere janariak gordetzeko lekua; eta hauengandik ez urruti, zerbait mendi aldera eta beregain, neguan ardiak idukitzeko ellora*.

Etxe nagusiaren aurpegi aldetik, sarrerako ate gainean, lore eta usain gozodun belarrez egindako bi sorta legor ikusi nituen, ohitura zaharri jarraituaz Done Joane goizean ipiniak, esan zidatenez; atearen erdi-erdian erantsita, argizarizko gurutze txiki zapal bat, etxeokoen kristautasuna erakutsi nahian. [...]

Labe aldean ez zen gauza handirik: abar batzuk, ia erretako pala zatar bi, eta labeoia* garbitzeko ipizkia*. Janari etxean, lastoa eta belar-ondoa ugari, sabaian; aitzur, eskobare*, sarde, txardango, golde, periki*, besabe*, gurdi*, gurtesi*, orrazi*, kabilla* eta uztarriak lur gainean.

Etxe nagusian, sartuta berehala, sukaldea, lasai samarra, euskal baserri gutzikoen irudira, etxebizitzarako eta lur langintzarako behar ziren tresnaz bete. Bertan zeuden, su aurrean, zumitzezko jarleku apalak eta keak eta urteek leundu zuten zuzulu galanta, eta zapaldetan*, sulla, morko eta beste urontzi batzuek, lurrezko txali zabalak, erretillu* handi sakonak, zurezko kollara belztuak, eta ogi, tremes* edo artoa idukitzeko otarretxoa; hantxe aurkitzen ziren, hormetatik behera esekita, eltze, dupin, padel, talo-burni, burrunntzi, burrunntzali eta kresalluak*; hantxe, bazter batean, beste aitzur, lai, horzbiko, sega eta itariak su egur, azpantar*, abarka eta soka zaharren laguntzarekin; eta hantxe egon ohi ziren askotan, ke zulo azpian, lurruntzu, laatzetik behera zintzilika, zeziñaren itxuran, baserri hartakoen azkiñiko* busti eta basaz lohituak.

Eta zer gehiago? Onezkero dena ipiñi beharko dugula uste dut, gurretat eman digun etxeko bazterrak ikusten gabiltzala esan badaiteke ere. Sukalde ondoko gelatxo batean zeuzkaten, oremai, legami*, artirin*, galbai* eta arraskoa*, eta gela horretatik atea bitarte, ukulluan*,

esne-behi, biantx* eta txekor* gorri lodiak, belar gozoa mauska-mauska jaten, txerritxo bi beren hesi barruan etzanda eta oilo batzuk zitzetan* azterka.

Hauek denak pekaldean zeuden. Goian, berriz, gizategia, bost edo sei logela, estutxoak, argi gutxikoak, baina garbiak oso, ur benedikatu ontziarekin eta Ama Maria eta beste Done batzuen irudiz nahikoa poliki apainduak; eta gorago, etxearen gailur ondoan, ganbara handi bat, mandio bezala, gari, arto, babarrun eta sagar umatuak* gordetzeko.

Etxe horretan jaioa zen gure artzaina, etxe horretan sortu ziren bere gurasoak eta gurasoen gurasoak...

Txomin AGIRRE

Garoa liburutik
liburu gisa lehen argitalpena: 1912
Klasikoak 31

Garó: iratze, ira; naro: jori, nasai; eutsika: tiraka; ellor: borda, arditegi; labeoi: labe barnea; ipizki: labearen garbitzeko eskuila edo espartzua; eskobare: arrastelu; periki: edo belai, gauzak biltzeko pala-antzekoa; besabe: edo besare, hainbat hortzez eta bi esku-lekuz osatutako area; gurdi: orga; gurtesi: orgari saihetsetan ezartzen zitzaien zurezko hesia, adibidez artaburuak garraiatzeko; orrazi: edo arasa, orgak abereak bertatik tiratzeko dituen bi hagetako bakoitza; kabilla: toleta, uztarria eta orgaren endaitza (timoia) lotzen dituen; zapalda: armairu, arasa, ontzitegi; erretilu: plater handi; tremes: arto ogia; kresallu: kriseilu, lanpara; azpantar: galtzerdi motzak; azkiñiko: galtzerdi luzeak; legami: altxagarri; artirin: arto irin; galbai: galbahe, bahe, bahola, zetabe; arraskoa: bahe; ukullu: ukuilu, barruki, abeltegi; biantx: txahal emea (biga, miga baino gazteagoa); txekor: zekor, txahal arra, ergi; zitz: xixpita, txitxapur, txotxabar, egur puska ttikia; sagar umatuak: sagar onduak.

Piarres AINTZIART

BIDETXEA...

Heleta Heraitzen Kaminoa. Nere sortetxea. Urruneneko haurtzarotik etxearen espainol izenak Santiagora igorri nau, zankez. Ama zenak erraten zidan beilariak gure etxe aitzinean pasatzen zirela. Eta gaur elgarretarik urrun diren Ospitalea eta Kaminoa auzoak zirela mende haien urteetan, beste gaurko etxe guziak geroztik eraikiak izan behar zutelarik beraz. Erakutsi zidan ere amak arrats hartako zeru misterio-tsuan «Esnearen bidea», erranez: «Izar hek seinlatu bidia seituz Santiago hiz». Orduan nau menturaz ametsak ausiki: oinez joanen nintzela egun batez Galiziara. Aita zena, Jakobe «Kamino», izenaz eta “deituraz” gisa batez konpostelarra neukan. Eta nola ez aipa Heletako elizan hain eder dagoen Iago beilariaren estatua fierra!

Baina irudimenean moldatua nuen epopeia lehertu zait egun batez, herri bereko Xipri Bizkaian* jakintza zehatz eta errukigabeak hozturik: Santiagoko Bideak, Lekorne Basoita kartiereko Ospitale etxe aitzinean pasatu ondoan, Mentaxuriko eta Aintziburuko patarra iraganik, ezker hartzen du, Kaminoa, xuxen segituz, 200 metrora zuelarik, eta elizara buruz doa: funtsean norabide hori Bideak hartu zuelarik zen eliza den lekuan kokatu. Horiek hola, sortetxearen izenaren zergatiaz behar zena jakin dut azkenean, dokumentu eta kartetan ikusi baitut nondik pasatzen zen Baiona eta Donibane Garazi arteko merkatu bidea: gure etxe aitzinetik! Izenaren iturburu erlijio naturatik profano batera jautsi zait. Nere bizi ibilbidearen sinbolo berdin!

Etxea. Etxeko barneak. Aitamen ganbara. Han sortu ginen, anai-arrebak: zazpi, lau zenduko zirela kasik munduratu orduko. Azken urte hauetan, anaia Leon zenaren Marie-Jeanne alarguntsak « Gîte de France » bilakatu den sortetxera gomitatzen nau udazkenean, aste batentzat: eni bizia emateko elgar maitatu zuten aitamen ganbaran lo egiten dut. Biziaren misterioaz eta graziaz, zorionen eta oinazeen zirimolen erdian, hitz gabe nago. Sulardan* jaten genuen, nere tokia bizkarrez txurrutari neukala. Berogailua dut gaur preseskienik ikusten, menturaz barne haietako leku bero bakarretarik baitzen. Suaren distira, amak krisketa altxatzen zuelarik atetxoa idekitzeko! Sukaldeak bazuen ospe bat, gomitata edo kusia han errezebitzen baitzen. Ez naiz oroit tximinian gerlako

balak ikusirik, soldado lerrokatu batzuen pare, irrigarriki eta patetikoki zutik. Bizigarri-ontzi* desberdinak bai: noiz erabiltzen genituen? Supazterra gogoratu zait. Aski hurbil jartzen ginen, aurpegia gorrituz, atearen azpitik zetorren haize hotza bizkarrari sistaka ari zitzaigularik! Supazterra: Eguberriko opariak, bai, gauerdiko meza ondotik, liranja eta xokoleta ezarriak baitzituen norbaitek. Baina gaztaina-partidak ditut gogoan gehienik, paderaren histu karranka kasik entzuten dudala. Eta gaztainaren lagun, etxean egin sagarno on hura! Negu osoa egiten genuen sagarrondoek eman jusarekin, aldiz baratzearen itzulia egiten zuen bako* beltzaren treilak udako arnoa fornitzen zigularik. Negu hartan amak aitortu zidan moxkor pollita bildu zuela sagarnoarekin. Domingo kusia haatik beste proba batengatik zen etxera laster itzuli: presaren txorrotatik hartu jus berri soberakinak beste presa mota batera bidali zuen.

Lan hori ezkaratzean egiten genuen. Ezkaratzak bazuen halako noblezia bat. Gaur barneko atari bat bezala ikusten dut. Gela guzien topaketa-leku bat zen. Eta ere manifestaldi desberdinen espazio pratikoa, halako « salle polyvalente » bat. Han egiten ziren amaiezin apairuak, kominione handikari, edo berdin herriko pestetan! Urde hilaren lanak egiteko eremu egokiena eskaintzen zuen ere. Aitak, tresna fabrikatzen maite baitzuen, artisau lanak han egiten zituen. Eta gure pilota partidak, anaien artean, edo auzoekin, zoin gehiagoka bistan denez, bestela ez baitzen joko seriozik! Frontoia barrukiko borteak moldatzen zuten. Sotoak, eskuin, pareta fantatsiatsu baten ofizioa betetzen zuen. Ezker, pilota behar zen ekarri, ahal bazen airetik, aitak ezarri alkian galdu aitzin. Gibelean, eskualde berean, zerrikiak ezartzeko kutxak bazuen bere xikana. Frontoiauren murrak bazuen zilo tzar bat, pilotariarentzat xilo hauta!

Barrukiarentzat badaukat oraindik atxikimendu kasik amultsua: behien usaina, sabaiko zilotik jautsarazi belarrarena, mañaderan, abereen kakarena eta ezkerreko angeluko zilora isurtzen zen pixarena berdin; barne osoaren bero sentazioa, han berean lo egiten ahal zatekeela, goxoan eta goxoki; noiztenka gauainaren hegaldi isil eta misterioitsuak. Eta gain gainetik, behiak berak. Lo egiteko ganbarara joan aitzin pixa egitean, abereen hausnarketari so egoten nintzen. Nago behia ez ote den meditazio-egile bat. Memento bertsuan zeuden, gauaren atari bake-tsuan, nere arratseko otoieta eta aberearen gogoeta. Eta nik hura utzi dut hau egiteko! Barruki gibeleda atea ideki eta bordan ginen. Ardia!

Mattin Irigoienek dio: «Artoaren eremua, Iparraldean dagoena, modernitatearekin loturikoa dugu, Biarnok landatua, frantsesa, eta ardiaren eremua, tradizioa, euskalduna». Gaur, han hemenka nabilerarik, ardi tropa ikus eta gelditu behar dut: klisk! Foto. Oroitzapen goxo eta samina Aljeriatik datorrit: Eguberri gaua zen, gerla, oihal etxeko ohean ezin lokartuz, etxeko bordan ardiak imajinatu nituen: bildotxa, ama ezin atzemanetz zihonan, errape egarri eta gose. Titia murtxatzen ikusi nuen, buztanaren loria harrotuan.

Ezkaratzetik selaurura igaten zen eskailerak beste mundu batera altxatzen ninduen, belar eta soro metara. Negurako behar-beharrezko altxorra. Anaia Leon zenarekin, joko bat asmatu nuen: belar metaren barnean tunelak, egin ahala luzeak, egitea! Eta noradino helduko ginen! Mentsak, haurrak! Bihitegiak beste oroitzapen, bi. Han hedatzen genituen, neguko, sagarrak (aniza, apez sagarrak gogoan dauzkat) eta lursagarrak. Biltzeko etzan behar zen, teilatu pean burua ez jotzeko. Beste oroitzapena arrunt berezia dut eta zait. Aita zena gerlatik libro gertatu zen 1940ko, Marokora igorria baitzuten eta beraz laster etxeratua, armistizioa zela eta. Oraino ikusten dut aita, zaldi karrosaz itzulia, auzo batek edo hartua baitzuen Luhusoko geltokian. Otto Leon mugaz beste eskualdera joana zen, ihes, iheslarien mugalari bilakatuz. Anaiari deus erran gabe gizon batzuk, Magrebekoak, igorri zizkion, Kaminoan zenbait egunez gordetzeko. Oroit naiz ganerreen pertz alimaleak, iheslarien gorde-leku, ikusirik. Alemanak hurbil zeuden, etxe gibeledu larreinean*. Aitak, ez dakit nora, gidatzen zituen, aitzur edo sega bat sorbaldan, alegiazko mutil* eginaraziz. Aste bat iraun zuen aferak. Amak anitz urteren buruan erran zidan: «Zortzi eun eon nindian ikaran, Alemanak hor berian gintan».

Etxeko kabala, abere eta animaleak: hiru hitzak erabiltzeko plazer hutsez ari bainaiz. Ez zen Noeren arka, baina bazen denetarik, beste etxeetan bezala. Zakurrak, bistan denez, edo hobeki errateko xakurrak, hain nituen maite. «Kaxtor» zen bat. Ikusten ninduelarik bizikleta hartzen, ardien xerka edo joan beharrez, lasterka abiatzen zen xendra hartuz, nik errebidez itzuliño bat egin behar bainuen: pistaren buruan ene beha zegoen. Gaixo Kaxtor: harmonikarekin aire bat jotzen nion, eta xakurra ihausika, soinu batzuk ezin jasanez! Ez nion luzatzen mina. Eta oiloak? « Homo homini lupus », bai, zoritxarrez egia, baina aberearekin gaixto jendea, nekazaria barne. Eta haurra krudel. Anaien artean, jostatzeko, oiloak harrapatzen genituen eta selauruko zubitik botatzen: ez

dakit gaur nolakoa zen erorketa, idekitzen zenez paraxuta baina oiloa lasterka abiatzen zen, hori segur, doi bat barkatua izaten ahal banaiz.

Behor bat bagenuen, mahastiaren iraultzeko hauta baitzen. Zer zoriona kalparrari loturik behorraren lauhazka ziztuan juhan ginelarik etxe gibleko bidetik! Baina zahartu zitzaigun gaizoa eta aitak tratularia ekararazi zuen: «Ez diat kario salduko, makiñuna ohartuko duk erromatismak jana duela gaixo zaldia». Oroit naiz zein pentzetan zen alhan aberea. Aita eta tratularia ikusi zituelarik jelatik* so, punpeka urrundu zitzaigun. Aitaren irri karkara!

Urdandegia oilategiaren azpian zen. Denetarik jaten zuten zerriek. Lohian ihalozkatu ondoan, haur baten larru fin eta garbia erakusten ziguten. Eta txerramaren sabeltara luzea: «Zonbat xerri egin ditu auzoko urdeak? Eta ze pizu zian negu huntan hil dutenak?» Bai, animaleen erdian iragan dugu haur denbora.

Familia ez dut hainbeste aipatu. Behar bada misterio sendimendu batek arrastatu nau. Badakit haatik anaiak errotik maite nituela, Aita eta Ama ikonografia pertsonalaren gain ganean jartzen ditudalarik.

Piarres AINTZIART

Etxea eta etxeakoak
liburu honentzat espresuki idatzia 2015/4/20

Bizkaia: Xipri Arbelbide idazlearen sortetxearen izena; sularda: janariak prestatzeko bigarren sukalde ttipia; bizigarri-ontzi: gatz, piper gorri, piper beltz ontziak; bako: mahats mota bat; larreina: larre mota bat; mutil: morroi; jela: kereta, keheila, xeila, langa.

Koldo AMESTOY

GURE ETXEA, ZUREZKOA!

Bi milagarren urtean sartzearekin batera, Nathalie eta biok erabaki genuen Donamartiritik Hazparnera hurbiltzea eta, bertan gure egoitza kokatzea. Hiri honetan eta inguruetan ditugulako ere gure ezagun eta adiskide gehienak.

Nire kondalari lanak ematen didanez, herri ezberdinetan gaindi bidaiatuz, arkitektura molde bestelakoak ikusteko parada, garai haietan Kanadako Québec eta Frantziako Savoie eskualdeetan, zurezko etxe batzu bisitatu nituen. Eta behin baino gehiagotan ere, barnean lo egiteko aukera ukan nuen. Horra beraz noizbait ekarri nuen ideia: zurezko etxe bat eraiki behar genuela.

Harrizko herri batean zurezko etxe bat altxatzea? Zer erokeria? Ez pentsa! Ez zen batere zozoa gure asmoa. Nabari baita, gure inguruan zura eta egurra denetan nasaiki badela. Bagenakien bestalde, zura lastoa baino pisuagoa dela, eta gainera, ez dela hain fite erretzen. Beraz, otso beltzaren eta su gorriaren erasoetaz, beldurrik ez!

Aspalditik ezagutzen genuen Hazparneko lagun bikote bati erosi genion lurra. Funts horren goialdean sagardia dago eta behealdean erreka. Ederki ! Uholde zerbait gertatzen bazen, gure etxea urgainean ibiltzen ahalko zela... Hori ere, ez zen abantail ttipia!

Gauza jakina da bestalde, Hazparne eta auzoetan termitak errege dauzkagula. Beraz, auzo berriek ongi-etorri ederrena egin ziguten. Beren etxeetako termita eta zureko mamutxeria guziak gure etxean sartuz geroztik, haiek inguruan, bakean biziko zirela, eta.

Eraikuntza hasi genuen beraz. Azpiko partea, parpin eta zimentez egin zuen harginak. Gero etxebizitza bera, zurezko taulada, zutabe, habe, soliba eta gapirioen artean kokatu behar genuen. Zurginak hiru astez altxatu eta bukatu zuen egitura osoa, taulada zabal batez inguraturik, gainean teiltatua finkatu arte. Lan hori guzia, euria jautsahala ari zuelarik, gure etxe berria eraiki gabe ere, zeruak bataiatu nahi izan balu bezala!

Eta segidan, gu biok, ofizioko lagun batzuen babesarekin eta familioen eskukaldiekin, beste guzia osatu genuen: kanpoko azala, barneko

trenkada eta gelak, terraza eta guzia... Artilea lodi teilatu azpi eta hor-
metan, zerra-zahia saskitaraka, zurezko plakak denetan, mota eta lodi-
tasun guzietako taulak, zutabetxo eta listoiak, denak zurezko xiri eta
burdinezko itzeekin loturik. Ondotik, beste ofizialeak, argiketaria eta
iturgina beren lanetan ari zirelarik, gu, paper-pasta paretetan hedatzen,
tindu mota ezberdinez kanpoko eta barneko murre eta zureriak
apaintzen ari ginen. Gure bi semeak ere, Anize eta Joaki, maiz gurekin
genituen laguntzeko. Ez dizuet aipatzen, hainbat astez lanean ari izan
ginen bitartean, nolako urrin goxoz inguratutik ginauden, zur bakoitzar-
ren usain berezi, ezko eta olioaren perfumetan murgildurik...

Bukatuta gero, gure etxea zurezkoa izanez eta, sagar, udare, piku,
mertxiken abar artean eraiki genuenez, «Abardia» eman genion izena.
Hazparneko Herriko etxeak, barnean bizitzeko baimen ofiziala eman
zigon, 2005.ko apirilaren 1eko.

Apirilaren 1a* izanagatik Abardiaren sorteguna, ez du oraingoaz,
haize ufako batek lastoño bat bezala airez aire eramanez. Nahiz, lastozko
etxeak ere eraiki daitezkeen! Baina gure aldetik, egurra erretzen duen
tona bat pisuko berogailu potolo bat egoitza erdiunean jarri genuen,
badaezpada. Eta etxea berotzeko garaian, sua bera honen barnean
pizten dugu... lasto meta batean baginaude bezala!

Ainitz aldiz, erreka urak ingura-minguraka etxe ondora hurbildu
bazaizkigu ere, ez gaituzte orainokoa eramanez. Beraz, ezin dizut segur-
tatu Abardiak urgainean flotatzen ahal duenik, ez eta beraz, itsasoan
zehar eramanez gintzakeenik!

Hemen laketuz geroztik, auzokoekin harreman ezin hobeak ditugu,
beti. Bakoitzak uste duelako, bere etxeke termita eta pizti txar guziak
bestearen etxean daudela. “Berinazko etxean bizi denak ez dezala auzo-
koari harririk bota!” gure herriko esaera zaharrak gomendatzen badigu
ere.

Koldo AMESTOY

Hazparnen, 2015ko maiatzaren 1ean
Etxea eta etxeakoak
liburu honentzat espresuki idatzia

* Frantzia, egun horretan egiten, erraten edo idazten dira “txorakeriak”, Espainian,
abendua 28an, “inozenteen egunean” bezala.

Xabier AMURIZA

AITA

Aita izena kanta beharrak jarri dit bihotza bero,
Aukera eder hau izango zenik ez nuen hemen espero;
Preso nengoen Zamoran eta han gelditu ia ero,
Joan nintzen ta bertan nengola aita hil zitzaidan gero,
Naiago nuke edozer baino hemen bizirik balego!
                  hemen bizirik balego!

Aita nuen nik umoretsua, inoiz geza ta gazia,
Harek agertu zidan bidea, baitzen bertsoz ikasia;
Oi ene aita, nire egunak ere aurrera doaz ia,
Baina zugandik hartua baitut bertsoarako grazia,
Nik egingo dut arbola handi zuk emandako hazia!
                  zuk emandako hazia!

Gai hau kolpera jarriko zenik ia ametsa dirudi,
Baserri hartan izan genduen hanbat harri eta euri;
Zu, aita, zinen hain on niretzat, ez gogorra baizik guri,
Euskal Herria nola dagoen orain Donostin ageri,
Niri jotako txalo guztiak bidaltzen dizkizut zuri!
                  bidaltzen dizkizut zuri!

Xabier AMURIZA

Gaia: Aita (Hiru bertso hamarreko handian)
Euskal Herriko Bertso Txapelketa Nagusian
lehen aldikoz Txapeldun atara zelarik 1980ean.
“Bertsularitza” liburutik - CCPB EHKE - 1988

Gabriel ARESTI

NIRE AITAREN ETXEA

Nire aitaren etxea
defendituko dut.
Otsoen kontra,
sikatearen* kontra,
lukurreriaren* kontra,
justiziaren kontra,
defenditu
eginen dut
nire aitaren etxea.

Galduko ditut
aziendak,
soroak,
pinudiak;
galduko ditut
korrituak,
errentak,
interesak,
baina nire aitaren etxea
defendituko dut.

Armak kenduko dizkirate,
eta eskuarekin defendituko dut
nire aitaren etxea;
eskuak ebakiko dizkirate
eta besoarekin defendituko dut
nire aitaren etxea;
besorik gabe,
bularririk gabe,
utziko naute,
eta arimarekin defendituko dut
nire aitaren etxea.

Ni hilen naiz,
nire arima galduko da,
nire askazia* galduko da,
baina nire aitaren etxeak
iraunen du
zutik.

Gabriel ARESTI

*Oraiko olerki sorta bat liburutik
EHKE - 1988*

Sikatea: idortea; lukurreria: espekulazioa; askazia: ondokoak, ahaideak.

Joxan ARTZE

mikro-makro eta Areagokoa

haizezko eta suzko,
lurrezko eta urezko munduan,
hona gu harrizko eta zurezko etxeotan,
haragizko eta hezurrezko gorputzotan...

haragiz jantzitako hezurrok,
hezurrez gotortutako haragiok,
Zu zaituzte, Jauna, oin eta buru,
eta hauen arteko bizkarrezur.

Zu, oinarri eta giltzarri,
eta bion arteko lotkarri
Zu zaitu zutarri...

Nik ez dut beste etxerik.

honako ene gorputz honek
Zu zaitu bizkar lau eta bular borobil
eta bion artean
erdian bihotz;

Zu oinpean lur lau eta lauki,
buru gainean zero borobil
eta bion erdiko eguzki, Zu...

Nik ez dut beste mundurik.

Zu zaitut goitik beheraino
eta aitzinetik gibeleraino
mundu eta etxe,
eta etxe barnean,
barnenean, Zu, su.

Joxan ARTZE

(Idazleak berak hautatu poema,
eskutik eskura emana)

Bernardo ATXAGA

«DANIEL HIRE GAIN HAR EZAK, PAULO...»

Bada Mintzo bat barnetik sortzen zaiguna, eta Mintzo horrek agindu bat eman zidan udararen hasieran, artean inuzent, miz-pira arbolatik sekula atera gabeko txoria nintzela. [...]

Behin etxearen teilatuan jarri nintzenean, katagorri* multzo bat antzeman nuen sagarrondo baten adarretan, eta harritu egin nintzen; beraiek ere Mintzoaren berri bazutela iruditu zitzaidan, eta horregatik zeudela han. Artean ez nenkien Paulok anaia zuenik, bera baino zaharrragoa, Daniel; ez nenkien katagorriak bere anaia harengatik zeudela, eta harritu ezezik, zapuztu* ere egin nintzen: ez nuen inor nahi Pauloren aldamenean, bakarra izan nahi nuen.

Zein lehorra haizen, egotzi nion ene buruari. Ez daukak bihotzik, hireaz bakarrik arduratzen haiz. Zerengatik izan behar duk bakarra Pauloren aldamenean? Ez neukan inolako eskubiderik.

Hala, damututa, etxera sartu nintzen.

Eta etxera sartu nintzenean argizariaren usaia sentitu nuen pasiluan, egurrak isuri zuena. Pasilu hartatik barrera Paulo, Pauloren aita eta sukaldeko lanak egiten zizkien emakume zaharra zeuden gelara heldu nintzen.

Paulo ez zihoan hiltzera, zakurrek ez zuten uhuria beregatik egiten.

Aita zeukan gaixo. Aitarik gabe geratzera zihoan.

-Danielen kontu izan hadi beti -ari zitzaion aita esaten; begiak itxia zeuzkan eta etengabe bihurritzen zen ohean, maindireak* txingarrez beteta egon balira bezala -Danielen kontu izan hadi, Paulo. Benetan esaten diat, etzak ahaztu hire anaia, zerengatik ari ote du horrenbeste euri? Ez al gaude ba uztailean?

Erabat urdina zen, ordea, nik zeharkatu berria nuen zerua, egun hartan ez zegoen euririk. Gainera, eta leihoko pertsianak bilduta zeuden arren, eguzkia haraino ere barneratzen zen: arraia beilegiak* egiten zizkion paret bati, orrazi bateko hortzen modura banatuak, eta distira ilu-

nez betetzen zuen gela, ispiluan, kristalezko lanparan, mesanotxe* gainean errezkak* jarrita zeuden hiru botila ttikitan.

Sukaldeko lanak egiten zizkien emakume zaharra Paulorengana inguratu zen, astiro astiro, aidea lekuz aldatzeko ikaraz bezala.

-Zakurrek -xuxurlatu zion- zakurrek nahasten dute.

Zakurrak zaunkaka ari ziren lehengo uhurien atzetik. Pauloren aitari, sukarragatik, zaunka haiek euriaren hotsarekin nahasten bide zitzazkion.

-Danielen kontu izan hadi beti -aitak begi hetxita segitzen zuen- beti Paulo, beti beti, euritan bezala eguzkitan, eta uztaillean, eta eguberrian. Hamabost urte besterik ez dituk eta pena haundia ematen zidak hire bizkarretara holako karga haundia botatzeak, baina ni hiltzera nihoak, Paulo, laster hilko nauk, eta lan hori hik bakarrik egin dezakek, hik bakarrik, Paulo. Etxea nork zaindua izango duk, zerrategia nork zaindua izango duk, baina Danielek hi edukiko hau ala ez dik inor edukiko. Ez dun hire kulpa izan, Maria, beti esaten dinat gauza bera, eta gainera Daniel ez dun terraje* txarrekoa, gizarajoa.

Hitzegiten ari zenarekin batera arnasik gabe gelditzera zihoala ematen zuen.

-Maria zena ez dago hemen -moztu zion emakume zaharrak, eta Pauloren amari buruz ari zela jakin nuen. Andrea ere begiak lurreratu zituen hori esanez. Mutilarenak urdinak ziren eta ispiluko errainuetara zuzenduta zeuden. Baina ez zitzaion beste ahulezia seinalerik antzematen.

-Ez zaio Maria zenari ari, semeari ari zaio, Paulori -bukatu zuen emakumeak. Baina gizonak begiak itxita eta bere lehengo egonezarekin segitu zuen, entzun zuen ez zuen entzun adierazi gabe.

Ondorengo isilunean areagotu egin zen gelak zeukan usaia; argizariarenari izerdi ustelduarena gailendu zitzaion. Paulok bere karga guztia nozitzen* ari zen berna* mugitu zuen, eta gero igurtzi*, txingurritan* eduki izan balu bezala.

-Ez dun hire kulpa izan Maria -ekin zion aitak ostera.

-Hitzegin biezaio mutilari -agindu zuen emakumeak.

Orduan begiratu zion aitak lehenengo aldiz, orduan zabaldu zituen begiak. Paulori begi haiek ikaragarriak iruditu zitzaizkion, lehen zituena naren dobleak.

–Daniel hire gain har ezak, Paulo –esan zion entzun ere ezin zitekeen moduan, soilik esperantza gabeek edukitzen duten umiltasun horrekin– Ez gero utzi trapu zaharren moduan. Ez duk trapu zaharra, hire anaia duk, Paulo, hire anaia bakarra.

Eta hori esatean galdu zuen bere mantsedunbrea*. Ukabilak eraman zituen kopetara, nini sehaskakoak bezalaxe.

–Agintzen al didak, Paulo? Agintzen al diok hire aitari?

Baina Paulo ez zen erantzuna ezpaineratzeko gauza izan, eta buruaz egin zuen baiezkoa, burua gora eta behera nabermen astinduz. Bere pentsamendua entzun nuen orduan.

–Ez da hilabete bat –pentsatu zuen Paulok– zerrategian ikusi nuela elastiku hutsetan lan egiten. Orain hemen dago begi haundi hoiekin. Bihar berriz ez dut ikusiko, eta hurrengoan ere ez, eta hurrenagokoan ere ez. Aita ez dut gehiago ikusiko.

–Baietz esaten dio –lagundu zuen emakumeak– zainduko duela bere anaia.

Bernardo ATXAGA

Bi anai liburutik

Erein - 1984

Katagorri: urtxintxa; zapuztu: muturtu, haserretu (bestetatik aparte bizitzeko joera); maindireak: mihiseak; beilegi: hori, horail; mezanotxe: oheburuko mahaitxoak; errezkan: lerroan, ilaran; nozitu: sufritu; berna: zangoa; igurtzi: torratu; txingurri: txindurri, xinaurri; mantsedunbre: goxotasuna, mantsotasuna.

Txomin EZPONDA

NERE SORTETXEARI...

Anitz bezala sortua bainaiz Euskadiko lur maitean
Aitak ta amak hazi ninduten baserri ttiki batean
Haiek zituzten neke guziak berantxago ikustean
Adimena senditu orduko aldegin nuen airean...

Hogeita hamar urte inguru joan nintzela ihesi
Kanpoko saldak zer gustu duen beharrak daut irakatsi
Urrunduz ere ez bailiteke nahi den guzia kausi
Horregatikan nik sorlekua ez dut sekulan ahantzi.

Erabaki bat hartu bainuen igande batez joaitea
Berriz ikusi behar nuela nere sorleku maitea
Haratekoan gogoa neukan oroitzapenez betea
Dohakabe bat aurkitu nuen hori zen gauza tristea.

Sukalderako leiho zaharra erdi eroria dago
Eta sartzeko ate lodiak badu errezelo frango
Zitzak hartzeaz beldur dagona egon behar urrunago
Lapar lodiak joanak dira etxea baino gorago.

Etxe gibelak hartua baitu aitzinak duen moldea
Horrara geroz nik hori ere ikusi nahi ordea
Barrukiari behatu nion hemen zer dago gordea
Orga pare bat biptiak jana eta herdoilak goldea.

Gero segidan joan bainintzen etxe azpiko landara
Hau ere ezin da gehiago landa batekin konpara
Ez da oraino oihana bainan gotortua dagon xara
Lehengo gure uzta lekua orai basurde ganbara.

Ilun ta triste bukatu nuen nere bisita laburra
Horrara berriz itzultzeko nik izanen dutan beldurra
Tristura leku bilakatu da halako etxe xamurra
Oraiko ustez hor egin diot nik nere azken agurra.

Txomin EZPONDA

Anje Duhaldek musikatua eta kantatua

Marikita TANBURIN

AMEZTOIKOAK

Zapata ttipi pare bat bidexka bazterrean, neskato ñimiño bat oinak putzuan, gona gerriraino bustia, urean jauzika, irriz karkailaka. Aitatxi belarrean jarririk neskari begira, lurrezko pipa itzalia hortzen artean, oiloak kafazka inguruan. Goizeko eguzkia zeru argian gora, ainarak itzulika gero eta beherago: ortzia egingo? Orga baten karranka xendratik behera heldu, soroz kargatua. Aitzinean Labrit xakurra zaunkaka, ondolik dituela etxaldeko mutila* eta neskaren aita-amak. Ama kexu:

Baina nolaz uzten ahal duzu haurra errekan jostatzera?

Bero egiten din, egun ez dun hoztuko!

Gibeleko atetik amatxi ateratzen da, zaia ilun titaduna, galtzerdi eta espartin beltzak, motots zuria:

Bazkaria prest da!

Lehenik orga hustu behar dugu sabaian, euria hasi baino lehenago. Edateko freskoa ekar ezazu otoi!

Hori da Ameztioiaz gelditzen zaidan lehen oroitzapena eta bakarra, lau urtez baizik ez bainintzen bertan bizi izan. Alta, ezin sendatuzko zauri bat badut nire baitan sortetxeari buruz. Zein atxikia naizen Ameztioari, nihaur harritzen nau. Ongi oroitzen naiz, zenbat maite nuen bertako amatxi eta berak zer sendimendu amultsuak zituen niri buruz. Haur denboran, Angelutik bisitatzen joaten nintzaionean, ez nuen ia euskaraz hitz egiten, eta amatxik frantses gutxi zakien. Orduan kantuak erakusten zizkidan etxe aitzineko harrizko aulkian jarririk. Haurrak ikas ezazue eta Ikusten duzu goizean xaramelatzen genituen biek, gure begien aurrean irekitzen zelarik panorama zoragarri bat: Baigorriko harana mendiz inguraturik. Afroamerikar etxeokandre berriak turistei saltzen dien «hamar mila dolarreko bista», berak dioen bezala!

Euskalduna nintzelako kontzientzia hamasei urtetan hartu nuen, amatxi hil eta bi urtera. Segidan hasi nintzen aitamen mintzaira berreskuratzen. Ameztioiko armairuetan ziren argazki eta paper zahar batzuk bildu nituen, osabak emanik. Nire eskuetan direnak bederen

nehork ez ditu erre, bertan gelditu zirenen gisa. Ameztoia eta bere lurrak ez dira gehiago gure familian 1998tik, otto hil zenetik. Hala ere, ez dugu gure jatorria ahanzten ahal; ezta gordetzen ahal isilpean atxikia izan dena, baina artxiboek salatzen dutena. Ameztoia, nahiz eta etxaldea ona izan, agote etxea zen. Hori agerian uzten duen lehen dokumentua Nafarroako erresuma garaikoa da: 1469an erromantzez idatzi duena notario batek.

Ez dakigu noiztik bertakotuak ziren gure aitzinekoak. Ezin erran milaka urteetan hemen gaindi zabiltzan edo Erdi Aroan nonbaitik jin ziren Baigorriara bizitzera orduan «cristian» deitzen zituzten gure arbasoak. Nor ote ziren? Agotetaz ditugun oraingo ezagutzen arabera, ezin asma nondik heldu ziren. Nola jakin zerk bultzatu zituen etxe baten eraikitzaera Iparlako mendipean, Leizaratzu jauregitik hurbil, Urhandiaren gainaldean, ametzak ziren kasko leun batean? Etxeari izena eman zion haritz mota ez da gehiago aurkitzen gune horretan, dena labakitu-tua* izan baitzen laborantzarako, baina oraindik badira ametzak parean den Jara mendiko mazelan.

Miarritzeko lizeoan ikasle nintzelarik, sortetxearen arakatzan* hasi nintzen. Planoak marraztu nituen eta genealogia bat abiatu nuen. Euskal Herriko legeen arabera ez baitzen bereizkuntzarik egiten emazteei buruz, mendeetan zehar etxaldeko ondorengoa neskek ukan zutela batez ere ohartu nintzen. Ameztoiko hamabost belaunaldi dokumen-tatuetan, hamar aldiz bederen emaztekiak izan ziren oinordekoak. Azken hirua ezagutu ditut: amatxi, ama eta ni. Baina, ez nintzen sekulan prima izatera heldu. Gurasoek eta nik, etxetik joan behar izan genuen 1950ean, amatxik kanporaturik. Orduan, amatxi zahartua bakarrik gelditu zen baserriaren ibilarazteko, bere semearekin eri itzuli zena Alemaniatik 1945ean.

Amak ene aita sobera maite zuelako edo amatxik bere alabaz zuen amodio eskasak, zerk ekarri ote zuen Ameztoiaren galera? Edo lehenago hasia ote zen Argentinarako emigrazioarekin eta 14ko gerlarekin? 2009ko abenduaren 24ean, etxe hutsaren aitzinetik pasatzean, negar egiteko gogoia eta hitz hauek sortu ziren nire baitan: “Eguberri gaua. Ameztoia isila eta iluna. Hemen ez da kerik, ezta argirik! Non ote dira zure kantu eta irriak? Non da zure bizia, betirako galdu dena? Betidanik gurea zen Ameztoi zaharra!”.

Lekukotasun hau nire alabatxi eta sematxiei eskaintzen diet, jakin dezaten nongoak diren eta harro izan daitezten beren arbasoez. Nahiz eta agoteak izan, burua apaltzen ez zuten horietarik ziren, mendez mende ikasi zutenak zuzengabekerien kontra borrokatzen. Esperantza dut Ameztoiko ondokoek beren hurrei gure hizkuntza erakutsiko dietela, nire aitzinekoek nirekin egin zuten bezala. Amesten dut, geroan ere, gure askazikoak egiazko euskaldunak izanen direla, hots euskara dakitenak, beraz orain izkiriartzen dudana irakurtzen ahalko dutenak.

Marikita TANBURIN

Etxea eta etxeokak
bilduma honentzat espresuki idatzia

Arantxa URRETABIZKAIA

AITA. Patxi Urretabizkaia Kortajarena (1901-1969)

Donostian sortu zen, bazterreko auzo batean, hiriaren eta baserrien arteko mugan. Aita karrogilea zuen eta ama gizonari lantegian laguntzen jarduten zuen etxeoandrea. Hiru anaien artean erdikoa zen. [...]

Kontu-eramaile bihurtu zen, baina hogeita hamar urte bete zitueanean, erabaki zuen udal idazkari izan nahi zuela, lanpostu hori lortu nahi zuela eta hor hasi zen, lanorduetarik kanpo, ikasten. 1936aren udan aurkeztu behar zuen lehiaketara eta hori prestatzen ari zen, Aralarren, gerraren berri izan zuenean.

Itxi zituen liburuak, joan zen oinez Tolosaraino eta handik, trenez, Eusko Alderdi Jeltzalearen Donostiako bulegoetara. Gudari izateko prest. Hogeita hamabost urte zituen eta nonbait iruditu zitzaien zaharra zela fusila hartzeko. Komisario politiko izendatu zuten eta Saseta bataloira igorri, komandante karguarekin. [...]

Handik gutxira hartu zuten preso Santoñan, bertatik atzerrira alde egiteko aukerari uko egin ondoren. Burgoseko kartzelan zegoen preso, heriotza zigorrera kondenatua, amari Gurutze Gorriko adiskide batek gizon kiribildunaren berri eman zionean.

Amak gutun bat idatzi zion, gazteleraz, eta aitak erantzun. Horrela, urteak joan, gutunak etorri. Kartzelan ateratako argazkiek frogatzen dute ordurako soiltzen hasia zuela burua, desagertuak zirela kizkurrak eta kopeta gorantz zihoakiola. Euskal Dantzako taldean ikusten dugu argazki batean, irribarrez, beste batean koruko tenoreen artean. [...]

Kartzelatik atera bezain laster ezkondu ziren, 1945ean, ordurako aita buru soil eta amaren ilea urdintzen hasia. Aita traje eta korbatatz, ama soineko beltzaz eta kolore bereko mantila buruan. Arantzazun izan ziren ezkondu ondoren, Urbian barrena, mendigoizale gisa. Zoriontsu dirudite argazkietan, zoriontsu eta eder. [...]

Gaztetan ezagutu zutenek eta berarekin gerran eta kartzelan egon zirenek zuhaitz oparo eta sendo gisa deskribatzen zuten, adar zabal ugarietako bakoitzean hamaika adaska zituena, guztiak hostoz eta lorez josiak. Azkenetakoa izan omen zen kartzelatik ateratzen. Nik ezagutu

nuenean apenas gelditzen zitzaion historik edo lorarik eta ni koskortu ahala hasi zen adaxkak galtzen. Hil zenean ia enbor hutsa zen. Hori bai, ekaitzek menderatu gabeko enborra. Historiak arrazoi emango ziola egiaztatu baino lehen hil zen. Eseri zen etxeako atarian, etsaiaren hilotzaren zain, baina hil zenean, hain zuzen Gernikako bonbardaketaren urtemugan, Francori sei urtetako bizitza gelditzen zitzaion.

Zalantzarik gabe, etxeako autoritate nagusia zen, auzitegi gorena, tirabirak eta desadostasunak epaitzen zituena. Aitari kontatuko diot, aitari galdetuko diot, aitak horren berri balu... Auzitegi gorena.

AMA. Carmen Bejarano Luluaga (1909-2005)

Bost ahizpetan txikiena zen eta handik gutxira lautan txikiena, tar-teko bat laster hil baitzen. Oso txikia zela, familia osoa Alde Zaharretik Bellas Artes antzokira bizitzera joan zen. Aitona Tomas Orfeoi Donostia-rraren kide zen eta, orfeoiaren egoitza zaintzearen truke, debalde zuten etxea, azken pisuan, terraza eta guzti. Amona Euxebik egiten zuen lan hori, noski, alaben laguntzaz. [...]

Hemezortzi urte zituela hasi zen ama lanean Nerecán izeneko dendan, saltzaile gisa. [...] Ezkondu zenean ez zuen lana utzi. [...] Behin baino gehiagotan kontatzen zuen, aitarekin batera lanera autobusez zihoala, negar egiten zuela, gu izebarekin gelditzen ginelako eta uste zuelako hura izango zela guretzat benetako ama.

Niri, bospasei urte nituela, lotsa ematen zidan amak lan egiten zuela esateak, gurea baitzen inguruan hori egiten zuen bakarra, familian nahiz eskolan. Eta kontatzen nuen ez zela langilea, dendaren jabea baizik. Orduan galdetzen zidaten eskola kideek zergatik dendak ez zuen amaren izena eta nik beste gezur bat botatzen nien, aurrekoa baino handiagoa. [...]

Otzana* zen, erabat, gozoa eta guztiz diskretua, diskretuetan diskretuena. Urteekin ikasi nuen izaera horrek bazuela abantailaren bat: gazte ginenean ez zen gure bizitzan sartzen, inguruko nesken amek egiten zuten moduan.

Ederra eta dotorea, laurogeita hamasei urterekin hil zen arte. Edozein gauza soinean zeramala ere, arropa zaharkitua nahiz heredatua*,

beti dotore. Gaztetan ile luzea txirikorda eder batean lotua eta ezkondu zenetik motots batean bildua. [...]

Memoriak esaten dit bi aldiz, bizitza osoan, eman zidala protokolo-tik kanpoko musu bana. Bata, Erromara eraman nuenean eta Woytila* metro pare batera ikusi genuenean, eta bigarrena, handik urte mordo-xkara, hildakoan hiletak eta ehorzketa nola nahi zituen adierazten utzi nioenean. [...]

Etxeko bigarren agintaria zen, agintari nagusia ez zegoenean epaitzen zuena eta epaile gorenaren bozeramailearena egiten zuena. Berarekin ikasi nuen nik independentzia ekonomikoak ez dakarrela, berez, beste independentzia motarik.

Aitaren autoritatea, aitaren hitzak ziren beretzat arau, aita hil ondoren ere. Aitak esaten zuen, errepikatzen zuen, marxistek Leninen hitzak edo kristauek Bibliakoak aipatzen dituzten debozioaz. [...]

Zoriontsu izan zen zahartzaroan. Franco hil ondoren egiaztatu zuen ez zuela zertan gorde ezkutuan pentsatzen edo sentitzen zuena, aitak ez bezala, ikusi zuen historiak arrazoi ematen ziola. Errepikatzen zuen ez zuela inoiz hain zahartzaro gozoa izango zuenik espero. [...]

Arantxa URRETABIZKAIA

*Zuri-beltzeko argazkiak liburutik
(Pamiela, 2014)*

XALBADOR

SORTETXEARI

Oi gure etxe maitea,
oroitzapenez betea,
zorionaren atea!
Zure altzoan iragana dut sortzetik orai artea.
Izanagatik pobrea,
bertzeak baino hobea
ni sortu nauen etxea.

Amak, munduratekoan,
etxea, zure xokoan,
hartu ninduen besoan.
Geroztik hunat eduki nauzu zure geriza goxoan.
Nabilalarik kanpoan
ez naiz sosegu osoan,
beti etxea gogoan.

Dudalarik zerbait pena
zu zaitut lagun lehena,
ihes leku hoberena.
Zure alderat inguratzen naiz ahalik eta maizena.
Munduko leku maiteena,
zuri zor dauzut naizena:
izana eta izena.

Arbason eskutik jina,
o egoitza atsegina,
ez dakit zure adina.
Haiek lurpean estali ziren zutan utzirik arima.
Hain amultsuki egina,
haintzat zer bihotz mina
zutaz gabetzen bagina!

Etzetik hoinbertze gazte,
kanporat zorion eske
zoraturik bazoazte,
bizimoduak behartuz edo etxea ez aski maite?
Gure faltaz balezate
arrotzek etxe hau bete,
hobendun haundi gintaizke.

Zutaz hainbertze entzuna,
aunitzentzat ezaguna,
o bizipide urruna!
Nik betidanik arbuiatu dut zure aberastasuna.
Hau da guk deraukaguna,
zu baitan eskas duzuna:
etxeko goxotasuna.

Ene haur onak, badakit
luzaro gabe engoitik
joanen naizela mundutik.
Arbason ganik ukan dohaina ez utz sekula eskutik,
aldegitean hemendik
haier erraitea gatik:
Etxea han dago xutik!

Pertsu hauk bururatzean,
azken finez oroitzean,
emaiten naiz otoitzean:
«Etxea, noizbait utziko zaitut aunitz pena bihotzean;
Jaunak, zure babesean,
nola bainintzan sortzean,
naukala heriotzean».

XALBADOR (Ferrando Aire)

(1972ko Xenpelar Saria irabazia)
Odolaren mintzoa liburutik
Auspoa - 1976

KOLDO ZUBELDIA

Sasoia bildurrez ibiltzeko
Pauso zoliak ematen zuzen
Hil gorriak zenbatzen
Bidea zuzen eginez
Ikararik gabe ekiñez

Sinisten dut beste mundu bat bilkatu dezakegula Ama ona zela eta munduan gizatasuna existitzen dela Sinisten dut nere negar malkoek garbitzen dutela kopeta Dena idealismoz beteta hortxe zegok eta.

Pauso ikaratiez
Pasio desesperatuez
Izandako une eztiak
Maitaldiak
Gogoan gordetako guztiak
Erasoaldiak
Ezti-eztiak
Blokian idatzita utzitakoak.

Estipulatutako poesiak ez dira poesiak Poesiak libre behar dute Apurtu egin behar da estigmarena Apurtu egin behar da ofizialtasunarena Hizkuntzaren apurtzaile bat izango naiz aurrerantzean Poetak ez dezake besterik eta.

Sinisten dut beste mundu bat bilkatu dezakegula
Ama ona zela eta munduan gizatasuna existitzen dela
Sinisten dut nere negar malkoek garbitzen dutela kopeta
Dena idealismoz beteta hortxe zegok eta.

Pauso ikaratiez
Pasio desesperatuez
Izandako une eztiak
Maitaldiak
Gogoan gordetako guztiak
Erasoaldiak
Ezti-eztiak
Blokean idatzita utzitakoak.

Estipulatutako poesiak ez dira poesiak
Poesiak libre behar dute
Apurtu egin behar da estigmarena
Apurtu egin behar da ofizialtasunarena
Hizkuntzaren apurtzaile bat izango naiz aurrerantzean
Poetak ez dezake besterik eta.

Pauso ikaratiez
Pasio desesperatuez
Izandako une eztiak
Maitaldiak
Gogoan gordetako guztiak
Erasoaldiak
Ezti-eztiak
Blokean idatzita utzitakoak.

Orain hurruna pauso bildurtiez
Egin nuen ibilbidea
Orain..
Ene ibilbidea pauso ikaratiez emana dago
Indar mutu batzuk naramate garbia izatera
Pauso bildurriak emanez nabil
Ekintzaz adoretzu bihotzetik humil
Pasio izkutu batzuk bultzatuta
Bide argira
Pasio desesperatuak gauez idaztera.

Konplize ditut eta...

UXUE ALBERDI ESTIBARITZ

2012ko apirilaren 01a

- I Emakume zuzenak, okerrak, kirtenak, moja txintxoak eta zerrama irtenak, itsusiak, politikak, atletak, herrenak: konplize ditut eta maite ditut denak.
- II Langileak, alferrak, lanik ez dutenak, tuntunak, mediokreak, klaseko lehenak, ale desegokiak, andre txit gorenak: konplize ditut eta maite ditut denak.
- III Ama onak ta txarrak, ama ez direnak, lurrera jausi arte mozkortzen onenak ta umeen merienda usaina dutenak: konplize ditut eta maite ditut denak.
- IV Lotsatiak, ausartak argalak, gizenak, iletsuak, soil-soilak, marimutilenak, katemeak, gorilak panterak, zezenak: konplize ditut eta maite ditut denak.
- V Markesaren alabak, neskame gizenak, printzesak ta sorginak, ogroak, sirenak, Maritxuak, Bartolo itxura dutenak: konplize ditut eta maite ditut denak.
- VI Lehen munduko emeak, kapitalistenak, lur usaia daukaten andre indigenak, zuri, gorri, horiak, beltzetan beltzenak: konplize ditut eta maite ditut denak.

Konplize ditut eta

Musika: Mikel Markex
Hitzak: Uxue Alberdi
Mold. dig. X.Barrion

Ahotsa

E - ma-ku-me zu-ze-nak, o - ke-rrak, kir-te-nak, mo - ja txin-txo-ak e - ta ze -
gi - le - ak, al - fe-rrak, la - nik ez du-te-nak, tun - tu - nak, me-dio-kre-ak, kla -
ma o - nak ta txa-rrak, a - ma ez di-re-nak, lu - rre - ra jau - si ar - te moz -

Ah

rra - ma ir-te-nak, i - tsu-si-ak, po - li - tak, a - tle-tak, he-rre-nak;
se - ko le-he-nak, a - le de-se-go-ki - ak, an-dre txit go-re-nak: *kon-pli-ze di-tut e-ta mai-*
kor-tzen o-ne-nak ta u-me-en me-rien-da u - sa-ina du-te-nak:

Ah

te di-tut de-nak. kon-pli-ze di-tut e-ta mai-te di-tut de - nak.

Ah

Lan Lo - tsa - ti - ak, au - sar - tak ar - ga-lak, gi-ze-nak, i -
A hen mun-du-ko, e-me - ak, ka - pi - ta - lis-te-nak, lur
ke - sa - ren a - la - bak, nes - ka-me gi-ze-nak, prin-

Ah

le - tsu - ak, soil - so - ilak, ma - ri - mu - ti - le - nak, ka - te - me - ak, go - ri - lak pan -
u - sa - ia dau - ka - ten an - dre in - di - ge - nak, zu - ri, go - rri, ho - ri - ak, bel -
tze - sak ta sor - gi - nak, o - gro - ak, si - re - nak, Ma - ri - txu - ak, Bar - to - lo i -

Ah

te - rak, ze - ze - nak:
tze - tan bel - tze - nak: *kon - pli-ze di-tut e-ta mai-te di-tut de-nak. kon-*
txu - ra du - te - nak:

Ah

pli-ze di-tut e-ta mai-te di-tut de - nak. Le *te di-tut de-nak.* Ma -
Mar

Ah

ri-txu-ak, Bar-to-lo i - txu-ra du-te-nak: *kon-pli-ze di-tut e-ta mai-te di-tut de-nak.kon-*

Ah

rit.
pli-ze di-tut e-ta mai-te di-tut de-nak.

Aro guztietako enara Brno hirian, Europaren bihotzean 2008-09

AINARA MAYA URROZ

IRAILA

ZARI

LASAITASUN ZABALA

Banoa, banoala!

Baina hemen nago,
hiriko gotorlekuaren begiratokian
hiriko mundua txori-begi bistan.

Hemen naukazu,
bizitzaren amildegian,
bizitzaren minak eta tristurak alde batetik tiraka,
eta bizitzaren eguzkiaren irriak bestetik,
irribarre zabala halabeharrez ezpainetan.

Maitasunaren irria karrika ezezagunetan barna,
Liburudendetako ateetan honako ohar hau paratzen:

OUVERT POUR L'INVENTAIRE

Liburudendak babesleku,
antzinako elizak,
tranbia praktikoak
maitasunaren geltokiaren zain.

URRIA
RIJEN

Urria.
Uria.
Euria ari du?
Hostoa ari du
Goitik behera
eta
zuhaitzak biluzten ari dira
ni lekuko
eta
zu neure bihotzaren zoko honetan zara
ezkutatuko. BERO.

Euria ari du
Eta hostoa ari du goitik behera
eta
zuhaitzak hostoz hosto eranzten,
eta
zu lekuko
eta
ni kolore nabarrez mundutik naiz
ezkutatuko.

Urrian urian euria du goitik behera
gorriz

horiz

marroiz

berdez
jantziko dut neure gorputza.

AZAROA
LISTOPAD
(LIST da orria edo hostoa
PAD erori...)

Hostoak erortzen diren garaiotan
eta elur malutak ametsetan erortzen diren aldian
malko bat isurtzen zait masailean
tristura gazi bat irri goxo batekin nahasten zait,
zenbat maite izan dudan eta
zenbat maite dudan
konturatu naizelako,
eta orain arte ez dudalako gehien maite dudan horri
zenbat maite dudan esan
zintzurrean korapilo bat nuelako,
korapilo batek eztarrian ez dit uzten orain ere
lasai barre egiten,
baina gutxienez irribarretsu ateratzen naiz kalera.

**ABENDUA
PROSINEC**

Aro gris honetan
ez nago ez han ez hemen
han-hemen baizik.
Egoerak ez ditut ikusten
ez beltz ez zuri
gris baizik.
Lainoturik ikusten dut dena
lanbro gris artean,
abenduko gauean.
Bizitza horixe baita,
poesia bezala,
grisa abenduan,
horma zuria ilbeltzean,
horma hauskorra otsailean,
ernaldia martxoan,
ernaberrialdia apirilean,
lorearoa maiatzean,
fruitu gorriak ekainean,
gorritasun beroa uztaillean muxugorriturik,
uzta jasotzeko igitaia eskuan abuztuan,
berotzearoa irailean,
berotzea urrian,
berotzea
berriro ere,
hostoak erortzen diren garaian,
hozteko azaroan,
eta azaroko hozbero horretan
biluzten noa,
biluzten
isiltzen
Ixo! mesedez...
Entzun neure barneko hatsa, hotsa, arnasotsa,
hizki mutuak dena esaten du
esan gabe

hori da bizitza
hori da poesia
hotza eta beroaren
beltza eta zuriaren
artekoa zer ote?
Erantzun hori da poesia
hori da bizitza.

ILBELTZA edo urtarrila

LEDEN

Horma, izotza, leia
izozturiko ametsak
horma garden eta hotzaren alde batean
ni dardaraka
ametsak ukitu nahian
izotza
hotza
pantaila garden eta hotzean
ene ametsa miretsi nahian
bestaldean zu irribarrez
ametsak ukitu nahian
izotza
hotza
hormaturiko ametsak
pantaila garden eta hotzean
amets horiek ukitu nahian
zu niri begira
baina esadazu, arren, maitea:
ederragoak al dira ametsak
eguzki galdatan urtzen?
zure irri hotza
nire esku izoztua
eta ametsak tartean
gu lotuz
dardara batez.

OTSAILA
ÚNOR

Hormak urtzen ari
eta diamantezko printzak gaueko espaloian dirdari
otsoak uluka urrutian, han, hari
baina hurbilean ez dabilkit hotsik, arnasotsik niri.

Hormak urtzen ari
eta lo sakon baten ondoren,
begira egunsentiko isiltasun zuriari
eta hegaztiak zeru urdinean hegalka ari.

Hormak urtzen ari
eta diamantezko distiraren gainari
Elurra!
Elurra du ari
neure bihotzean isil kantari
ahoa itxirik eta danba-danba norbait ate joka ari:

- Ba al da inor?

Elurraren isiltasunak
neure barnean mailukari
iratzartzeko erraiten, isil esatari
neure bizitzaren zelatari
neure bihotzaren argikari.

**MARTXOA, hotzetik babestetik noa
BREZEN**

Urki baten azpian ireki ditut begiak
eserita
oraindik lo
loaldi luze batetik iratzartzen
ametsak frexko oroimenean.

Urki baten azpian eserita
kukua lehen aldiz entzuteko prest,
baina oraindik asko falta da, ala?
Neguko koloreak biltzen
neguko loreak ikusten
loaldi luze goxo batetik iratzartzen
ametsak frexko oroimenean
begien bistan.

Urki baten azpian begiak zabal-zabalik
eserita
nonbait, bizitzatik haratago
maitasunaz haratago
sentimenduz haratago isiltasuna
zu desagertu ondoren
nigandik kanpo
sentimenduak loratzen
zerbait berria nigan sortu nahian
neguturik egon dena ernaltzen.

Urki baten azpian nengoela amets egin dut:
haurdun nengoen!
    ernaldun
eta orain
Sabela puzten sentitzen dut
nigandik at dagoenaz jabetu nahirik,
oraindik erdi lo
neuregan kiribildurik
begiak ezin irekirik.

**APIRILA
DUBEN**

ERNABERRIALDIA

*ATE-LEIHOAK ZABAL-ZABALIK UZTEN DITUT
BAKARRIK EZIN BAITUT IRAGANA ATZEAN UTZI
EZ BAITIZUT INOIZ AGURRIK ESAN
ETA ONGIETORRI BAI
KORRONTEA DABIL ETA HOZTU NAIZ
BAINA HAIZEAK ERAMAN DITZALA PENAK.*

Haritz zahar honen azpian
HEMEN naukazu zuretzako, hozturik eta mindurik,
apirileko arrosaren gisa
apirileko euriak iratzarri duen
bitxilore hau
berriturik
zaharrak berriturik
iraganean izan ez zena
orainean ez da
dena joan da
ahantzi zara.

HOR egongo natzaizu zuretzako zain
ortzadarraren gisa
lau pareta hutsen artean iratzarri den
koloretako amets hau
berriturik
zaharrak berriturik
iraganean izan ez zena
gaur ez da
bihar etorriko da
oroituko zara nitaz?

HAN egon nintzen zuretzako, zurekin, behin
udako eguzki-errainu hori baten gisa
laino grisek goibeldu duten
goizeko txorien kantuetan murgildutako zure izen hau
berriturik
zaharrak berriturik
iraganean izan ez zena
orain ez da
bihar izango da.

HAIZEAK NIRE IZENA
ZUREGANA ERAMAN DEZALA
LASTER ARTE, MAITEA,
HARITZ ZAHAR HONEN AZPITIK
ZUREKIN ETORKIZUN BATEN AMETSETAN.

*Puedo escribir los versos mas tristes esta noche
(Pablo Neruda)*

LORAILA
KVETEN

BEGI TRISTEAK UDABERRI UDAZKENDUAN

*Bihotza minberegia da;
Erraz mintzen da bihotza,
Errazegi hozten da...*

Eguzki hotza ari du
eta euria bero dago kanpoan
eta ni zentzugabekeriak esaten?

Zentzugabe nabil
zu zero eta lur artean
begien bistan ez zaitudanetik;
zentzugabe bat naiz
zu gabe
baina hementxe zaude
egunero
    goizero
    gauero
begi niniaren barnean
ikusten al nauzu?
Udaberri gau hotz honetan
leun eta goxo irudikatzen zaitut

eta badakit

    Maiatza erdialdean
baltsamo-haizearen gisa
lurrin atseginak arnastuko ditugula
elkarrekin
izarren hautsarekin batera.

Eta oroitzen naiz behin

    uda hartan saiatu nintzela
    lili batzuen esentzia usaintzen
        zuregandik ezkutuan
gure herriko azokan saltzen zituzten
krabelin haien gisa
    ni zuri eskaini
    eta inguruko jendeak barre egin zuen
        beharbada
    nik orain zuri
    negar egiten dizudan gisa
    (azken) olerki hau idazten didazularik
        dizudalarik.

    Eta orduko polenaz
        doministiku egin nuen.

    Eta lilien polena aurpegian

banekien zer esango zenidan
badakit ongi orain
huts eta isil ero gidatuz
eta ezinbesteko iluntasun ikaragarri beltz eta hotz bat
dut inguruan.

Eta gero udaberri udazkendu honetan
hosto berdeak erortzen dira lurrera
        isil

eta zu irudikatzen zaitut leun eta goxo

    Maiatza erdialdean
izarrak urruti eta isil hegan eginez batera
eta soilik hauts gorri bero bat erortzen da zerutik.

Eta banekien zer esango zenidan
ongi dakit
esan gabe doana
betiko gelditzen dela neuregan,
guregan,
baina haurrak ginen garaian bezala
norbaitek inguratuko nau bere besoetan
eta ongi sentituko naiz berriro
Maiatzaren erdialdean
loreen erdian eta izarren azpian.

Eta uda hartakoaz oroitzen naiz
gorriz idazten didazun
dizudan bitartean,
tantaz tanta.

*EINE SCHWALBE MACH NOCH EINEN SOMMER
(alemanez, baina europa erdialdeko esaera bat da)*

**FRUITU GORRIEN AROA
IGITAI AROA**

**CERVEN...
CERVENEC...
SRPN**

**ENARA BAKAR BATEK UDA EKARTZEN DU ORAINDIK
UDAMINEAN**

Udaminean heldu naiz
eta zuriz estaliren dituk belardiak.
Eta fruitu gorritz estaliren dituk arbolak.
Haizeak eramanen ditu minak
eta biluztuko nauk.
Enara bakar batek oraindik ere
uda ekarriko du!

*Enara bat pausatu da ne bizitzan,
Isil-isilik be kabia eginez ne bihotzan,
Ne aupada izango du
Zeren enarek egan iteko ber dute laguntza,
Ta ne berotasuna
negu hontan ez dezan pasa hotza...
...zuretzat...
(Lagun min batek idatzia)*